

Üniversite Öğrencilerinin Kan Bağışı Konusundaki Farkındalıkları ve Yaklaşımları

University Students Awareness and Approach on Blood Donation

Gökhan Küçükpara¹, Türker B. Dönmez², Ahmet Altındiş³,
Ferhat G. Aslan⁴, Selma Altındiş⁵

¹ Sakarya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Tıbbi Mikrobiyoloji EABD, Sakarya

² Sakarya Üniversitesi, Tıp Fakültesi 4. Sınıf Öğrencisi, Sakarya

³ Medipol Üniversitesi, Tıp Fakültesi 1. Sınıf Öğrencisi, İstanbul

⁴ Sakarya Üniversitesi, Tıp Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı, Sakarya

⁵ Sakarya Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO Müdürü Sakarya

Özet

Amaç: Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin kan bağışı hakkındaki bilgi ve tutumlarının ölçülmesi amaçlanmıştır

Yöntem: Ankete Sakarya Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda kayıtlı 147 öğrenci katılmıştır. Literatür taraması ile hazırlanan 29 soruluk ankette katılımcıların demografik bilgileri, kan bağışı hakkındaki bilgi ve tutumlarını belirlemeye yönelik veriler elde edilmesi planlanmıştır. Öğrencilere anketlerle ilgili gerekli ön bilgi verilerle gönüllük esasına göre katılmak isteyenlere yazılı anket sorular verilir cevapları işaretlemeleri istenmiştir. Veriler istatistiksel işlemlerle değerlendirilmiştir.

Bulgular: Anket çalışmasına n=147 (Kadın=135, Erkek=12) gönüllü öğrenci katılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 20.3±2.4 olarak belirlenmiştir. Katılımcıların %61.9'u (n=91) 1.yıl, %33'ü (n=49) 2.yıl öğrencisidir. "Kan bağışının önemi ile ilgili bir eğitim aldınız mı?" sorusuna araştırmaya katılan öğrencilerin %20.4'ü evet, %27.9'u kısmen derken %47.6'sı böyle bir eğitim almadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %95.2'si "Kan bağışının hayat kurtarıcı olduğunu düşünüyorken" kan bağışında bulunmuş olanların oranı %12.2 olarak belirlenmiştir. "Kan bağışı kampanyasında bağışçı veya destek olarak görev aldınız mı?" sorusuna katılımcıların % 89.1'i hayır cevabını vermişlerdir. Katılımcıların %19.7'si kendi kan grubunu bilmediklerini işaretlerken, bir ünite kanın en fazla üç hasta için kullanılabilceğini belirtenlerin oranı da %23.8 olarak tespit edilmiştir. "Ülkemizde Kan bağışının artırılması için sizce aşağıdakilerden hangisi yapılmalıdır?" sorusuna katılımcıların %78.9'u düzenli eğitim verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Sonuç: Çalışmamızda Sağlık Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin sorulara verdikleri yanıtlarda kan bağışı konusunda olumlu bakış açısına sahip oldukları fakat farkındalıklarının yeterli seviyede olmadığı anlaşılmaktadır. Kan bağışı konusunda önemli bir duyarlılığa sahip olmalarına rağmen, çok az oranda öğrencinin kan bağışında bulunmuş olduğu görülmektedir. Anket verileri göz önüne alındığında kan bağışı ve önemi konularında yeterli bilincin geliştirilebilmesi için düzenli eğitimler verilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kan Bağışı, Üniversite Öğrencileri, Tutum, Bilgi Düzeyi

Abstract

Aim: In this study, it was aimed to measure the knowledge and attitudes of university students about blood donation

Methods: The questionnaire was attended by 147 students registered at Sakarya University Health Services Vocational School. The survey prepared by the literature search was designed to obtain demographical information about the participants and to determine the information and attitudes about the blood donation. Students are informed by explaining necessary preliminary information about the survey and to ask questions to participate according to the principle of voluntarism. The data were evaluated by statistical procedures.

Results: The survey participants included n = 147 (Female = 135, Male = 12) volunteers. The average age of the participants was 20.3 ± 2.4. 61.9% of the participants (n = 91) were 1st year, 33% (n = 49) were 2nd year students. 20.4% of the students who participated in the survey said "yes" 27.9% of them said "partially" and 47.6% of them said that they did not receive such education in the question "Have you received an education on the importance of blood donation?". 95.2% of the participants believe that "blood donation is lifesaving" but only 12.2% of participants donated blood. In response to the question "Did you serve as a donor or support for your blood donation campaign?" 89.1% of the participants gave "no" response. While 19.7% of participants indicated that they did not know their blood group, the rate of those who stated that a unit of blood could be used for a maximum of three patients was found as 23.8%. In response to the question "Which of the following should be done in order to increase blood donation in our country?" 78.9% of the participants stated that regular education should be given.

Conclusion: In our study, it was understood that Healthcare Vocational School students had a positive view of blood donation in their answers to the questions, but their awareness was not at a sufficient level. Although they have an important sensitivity to blood donation, very few students seem to have donated blood. When the questionnaire is taken into consideration, it is necessary to provide regular trainings in order to develop sufficient consciousness about blood donation and prevention.

Keywords: Blood Donation, University Students, Attitude, Knowledge Level

Giriş

Kan bağıışı milyonlarca insanın yaşamını kurtarmaktadır. Kan ihtiyacı olan hastanın kan ihtiyacını karşılanmasının yegâne yolu kan bağıışıdır. Özellikle artan nüfusla beraber kan bağıışı talebi de hızlı bir şekilde artmaktadır. Genç nüfus ihtiyaç olan kan bağıışının karşılanmasındaki en büyük umut ve kan bağıışının geleceğini oluşturmaktadır.¹

DSÖ'ye göre, her yıl 112,5 milyon civarında kan bağıışı yapılmaktadır². Türkiye'de de 2016 yılı verilerine göre 2 milyondan fazla kan bağıışı gerçekleşmiştir.³ Kızılay'ın politikaları ve yaptığı çalışmalar neticesinde kan bağıışı miktarının sürekli arttığı bir istatistik oluşmuştur.⁴ Kan bankaları giderek artan kan ihtiyacını karşılamak için gönüllü bağıışçılar bulacaklar mı? sorusu dünyanın temel sorularından birisi durumundadır. Toplumun büyük çoğunluğunu oluşturan genç öğrenciler sağlıklı, aktif, dinamik bireylerdir. Gönüllü kan bağıışının artırılması için gençler teşvik ve motive edilmelidir.

İnsanların kan bağıışı demografik profilini ve geçmiş kan bağıışı davranışı ve tecrübesini, bilgi, algı ve sosyal normlara yönelik tutumlarını etkileyen birçok faktör vardır. Bu faktörler insanları kan bağıışına yönlendirebilir ya da tersi olarak uzaklaştırabilir. Bazen kan nakli hakkında bilgi sahibi olmanın daha sık kan bağıışına neden olduğu görülmüştür.⁵

Hızla artan daha yaşlı nüfus ve riskli durumlardan dolayı uygun kan vericilerinin bulunmaması güvenli ve yeterli kanın saklanması ve oradaki kan bankalarının işini zorlaştıran ciddi faktörlerdendir.⁶ Ayrıca, toplumdaki kan bağıışı oranları düşüktür. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nin Kızılay'ı olan Amerikan Kızılhaç'ı, uygun nüfus ancak %5'inin kan verdiği bildirilmiştir.^{3,7}

Toplumun geleceği olan genç nüfusun bağıış yapmasının önemini ve ne kadar faydalı olabileceğini göstermek için şöyle bir hesaplama yapılabilir; yaşı 18 olan genç bir birey 76 yaşına kadar 56 günde bir kan vermeye başlarsa yaklaşık 48 galon bağıışta bulunacaktır. Her bir ünite kan üç farklı kişiyi kurtarabildiğinden, böyle bir kan bağıışı anlayışı 1.152 kere hayat kurtarabilir.⁸

Son yıllarda kan bağıışına yönelik davranış ve tutumlar ilgi uyandırmaktadır. Özellikle öğrencilerin rutin ve acil durumlarda kan bağıışına aktif olarak katılma isteğini engelleyen psikolojik, sosyal ve diğer faktörleri belirlemek önemlidir.^{9,10} Üniversite öğrencileri arasında

kan bağıışına ilişkin prediktif faktörleri belirlemek, bu bilgileri ulusal kan politikasını tasarlamak veya güncellemek için kullanmak kritik önemde olacaktır.

Yöntem

Ankete Sakarya Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda kayıtlı 147 öğrenci katılmıştır. Literatür taraması ile hazırlanan 29 soruluk ankette katılımcıların demografik bilgileri, kan bağıışı hakkındaki bilgi ve tutumlarını belirlemeye yönelik veriler elde edilmesi planlanmıştır. Öğrencilere anketlerle ilgili gerekli ön bilgi verilerek gönüllük esasına göre katılmak isteyenlere yazılı anket soruları verilir cevapları işaretlemeleri istenmiştir. Bir anketin uygulanma süresi ortalama 20 dakika almıştır. Veriler Microsoft Excell 2010 programında istatistiksel işlemlerle değerlendirilmiştir.

Bulgular

Anket çalışmasına n=147 (Kadın=135, Erkek=12) gönüllü öğrenci katılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 20.3±2.4 olarak belirlenmiştir. Katılımcıların %61.9'u (n=91) 1.yıl, %33'ü (n=49) 2.yıl öğrencisidir. Öğrencilerin ankette bilgi ve tutumları ile ilgili verdikleri yanıtlardan bazıları Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Öğrencilerin kan bağıışı ile ilgili bazı bilgi ve tutumlarına yönelik yanıtları

		evet	hayır	kısmen	fikrim yok	toplam
		n(%)	n(%)	n(%)	n(%)	n(%)
1	Kan bağıışının önemi ile ilgili bir eğitim aldınız mı?	30 (20,4)	70 (47,6)	40 (27,2)	7 (4,8)	147 (100)
2	Kan bağıışının önemli olduğunu hayat kurtarıcı olduğunu düşünüyor musunuz?	140 (95,2)	2 (1,4)	4 (2,7)	1 (0,7)	147 (100)
3	Kan bağıışı nereye yapılır biliyor musunuz?	126 (85,7)	1 (0,7)	18 (12,2)	2 (1,4)	147 (100)
4	Bir gün kan ihtiyacınız olabileceğini bilmek kan bağıışına bakışınızı değiştirir mi?	124 (84,4)	8 (5,4)	11 (7,5)	4 (2,7)	147 (100)
5	Kan bağıışına ihtiyaç duyduğunuz bir anda yakınlarınız tarafından kolaylıkla kan temin edebilir misiniz?	87 (59,2)	6 (4,1)	33 (22,4)	21 (14,3)	147 (100)
6	Kan bağıışından sonra iştahsızlık, bayılma ve enfeksiyon gözlemlenebilir mi?	77 (52,4)	9 (6,1)	36 (24,5)	25 (17,0)	147 (100)

Öğrencilerin kan bağıışı kampanyasında bağıışçı veya destek olarak görev alma ve bugüne kadarki kan bağıışında bulunma durumları Şekil 1 ve Şekil 2'de görülmektedir.

Şekil 1. Kan bağışı kampanyasında bağışıçı veya destek olarak görev alanlar

Şekil 2. Öğrencilerin kan bağışı sayısı ilgili soruya verdikleri yanıtlar.

Ailelerine yönelik yapılan sorgulamada, öğrencilerin %49'unun ailesinde, kendileri dışında, kan bağışında bulunanların olduğu öğrenilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin %83.7'si Türkiye'deki kan bağışı miktarını yeterli bulmamaktadır. Katılımcıların %19.7'si kendi kan grubunu bilmediklerini, %88.4'ü kan bağışı için uygun yaş aralığının 18-65 yıl, %74'ü ise bağışıçının kilosunun en az 50 kg olması gerektiğini belirtmişlerdir. Donörden tek seferde alınabilecek kan miktarı konusunda öğrencilerin %23.8'i 450 ml yanıtını verirken, bir ünite kanın en fazla üç hasta için kullanılabileceğini belirtenlerin oranı da yine %23.8 olarak tespit edilmiştir. "Kan ihtiyacı olduğunda kanı nereden temin edebilirsiniz?" sorusuna katılımcıların %61.2'si Kızılay'dan derken, %31.3'ü akraba ve arkadaş cevabını vermişlerdir. "Hangi durumda kan bağışlamayı tercih edersiniz?" sorusuna katılımcılar %87.8 oranında ihtiyacı olan her hangi bir hasta için, %40.8'i sevap kazanmak için ve %35.4'ü ise sağlığima

yararlı olduğu için seçeneklerini işaretlemişlerdir. "Sizce kimler kan bağışında bulunamaz?" sorusuna %91.8 oranında bulaşıcı hastalığı olanlar yanıtı verilmiştir. "Ülkemizde Kan bağışının artırılması için sizce aşağıdakilerden hangisi yapılmalıdır?" sorusuna katılımcıların %78.9'u düzenli eğitim verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Tartışma

Çalışmamızda Sağlık Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinin sorulara verdikleri yanıtlarda kan bağışı konusunda olumlu bakış açısına sahip oldukları fakat farkındalıklarının yeterli seviyede olmadığı anlaşılmaktadır. Kan bağışı konusunda önemli bir duyarlılığa sahip olmalarına rağmen, çok az oranda öğrencinin kan bağışında bulunmuş olduğu görülmektedir. İleride sağlık alanında hizmet vermesi beklenen bu öğrencilerin neredeyse yarısı kan bağışı konusunda bir eğitim almadıklarını, %78'i ise kan bağışının artırılması için bu konuda düzenli eğitime ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, kan bağışının getirdiği tehlikelere ilişkin tüm efsane, korku ve yanlış kavramları ortadan kaldırmaya yönelik iyi planlanmış eğitim programlarına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Ülkemizde yapılan bir çalışmada sağlık yüksekokulu öğrencilerinin büyük çoğunluğunun (% 90,4) kan grubunu bildiği, daha önce kan bağışında bulunmuş olanların ise %12 oranında olduğu belirtilmiştir.¹¹ Yine ülkemizde yapılan farklı bir çalışmada %58.8'inin kan grubu belgesine sahip olduğu, %24'ünün en az 1 defa kan bağışında bulunduğu tespit edilmiştir.¹² Çalışmamızda ise kan grubunu bildiğini ifade edenlerin oranı, %73.3 olarak saptanmış olup, katılan öğrencilerin %11.6'sının en az bir defa kan bağışıda bulunduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar ülkemizde üniversite öğrencilerinin kan verme alışkanlıklarının oransal olarak düşük olduğunu gösterse de ülkemizdeki düzenli kan bağışıçısı ortalaması olan %0.15'in oldukça üzerindedir. Bununla birlikte, öğrencilerin %95.2'si kan bağışının önemli olduğunu ve hayat kurtarıcı olduğunu düşündüğünü belirtmişlerdir. Yine ülkemizde yapılan bir çalışmada benzer bir soruya öğrencilerin 86'sı kan bağışının hayat kurtarmanın en etkili yolu olduğu yanıtını vermişlerdir.¹² Bu durum öğrencilerin kan bağışına karşı negatif düşüncelerinin olmadığını ve yönlendirmeler ile kan bağışı oranının artırılabilceğini düşündürmektedir. Subjektif normlar kan bağışında önemli bir faktör olduğundan gençlerin de kan bağışı yapmalarının özendirilmesi gerekmektedir.¹³

Anket verileri göz önüne alındığında kan bağışı ve önemi konularında yeterli bilincin geliştirilebilmesi için düzenli eğitimler veril-

mesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Mevcut çalışmadan elde edilen bilgilerden, bağış yapmayanların da kan bağışına olumlu bakışının bu gençlerin potansiyel bağışçılara dönüştürülebileceği konusunda iyimserlik kaynağı olmaktadır.

Kaynaklar

1. Misje AH, Bosnes V, Heier HE. Recruiting and retaining young people as voluntary blood donors. *Vox Sang*. 2008 Feb;94(2):119-24
2. Global status report on blood safety and availability 2016. Geneva: World Health Organization; 2017. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO
3. 2016 Yılında Toplam 2.141.762 Ünite Kan Bağışı. <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/3290>
4. Kan Hizmetleri Genel Müdürlüğü Faaliyet Kitabı. 2015
5. Siromani U, Rita Isaac TT, Daniel D, KG S, Mammen JJ, Nair SC. Recruitment and Retention of Voluntary Blood Donors Through Electronic Communication. *Acta Informatica Medica*. 2013;21(2):142. doi:10.5455/aim.2013.21.142-142.
6. Örüç NE, Yenicesu İ. Ulusal Kan ve Kan Bileşenleri Hazırlama, Kullanım ve Kalite Güvencesi Rehberi 2016
7. American Red Cross 2016 Annual Report. <http://www.redcrossblood.org/>
8. Örüç NE, Yenicesu İ. Ulusal Kan ve Kan Bileşenleri Hazırlama, Kullanım ve Kalite Güvencesi Rehberi 2016
9. Abdel Gader AGM, Osman AMA, Al Gahtani FH, Farhali MN, Ramadan AH, Al-Momen AKM. Attitude to blood donation in Saudi Arabia. *Asian Journal of Transfusion Science*. 2011;5(2):121-126. doi:10.4103/0973-6247.83235.
10. Raghuwanshi B, Pehlajani NK, Sinha MK. Voluntary Blood Donation among Students - A Cross-Sectional Study on Knowledge and Practice vs. Attitude. *Journal of Clinical and Diagnostic Research : JCDR*. 2016;10(10):EC18-EC22. doi:10.7860/JCDR/2016/21957.8733.
11. Bostancı Da tan N, Da tan M, Kiran al N. Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Kan Bağışına Yönelik Bilgi ve Tutumları. *Kafkas J Med Sci* 2013; 3(1):27-32
12. Kaya E, Sezek F, Doğan S. Üniversite Öğrencilerinin Kan Bağışına Karşı Tutumları ve Kan Bağışında Alan Bilgilerinin Etkisinin İncelenmesi. *Journal of Arts and Sciences* 2007; 7: 97-114.
13. Tokay Argan M. Kan Bağış Davranışını Etkileyen Faktörlerin Planlı Davranış Teorisi Çerçevesinde İncelenmesi. *ACU Sağlık Bil Derg* 2016(2):96-104

References

1. Misje AH, Bosnes V, Heier HE. Recruiting and retaining young people as voluntary blood donors. *Vox Sang*. 2008 Feb;94(2):119-24
2. Global status report on blood safety and availability 2016. Geneva: World Health Organization; 2017. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO
3. 2016 Yılında Toplam 2.141.762 Ünite Kan Bağışı. <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/3290>
4. Kan Hizmetleri Genel Müdürlüğü Faaliyet Kitabı. 2015
5. Siromani U, Rita Isaac TT, Daniel D, KG S, Mammen JJ, Nair SC. Recruitment and Retention of Voluntary Blood Donors Through Electronic Communication. *Acta Informatica Medica*. 2013;21(2):142. doi:10.5455/aim.2013.21.142-142.
6. Örüç NE, Yenicesu İ. Ulusal Kan ve Kan Bileşenleri Hazırlama, Kullanım ve Kalite Güvencesi Rehberi 2016
7. American Red Cross 2016 Annual Report. <http://www.redcrossblood.org/>
8. Örüç NE, Yenicesu İ. Ulusal Kan ve Kan Bileşenleri Hazırlama, Kullanım ve Kalite Güvencesi Rehberi 2016
9. Abdel Gader AGM, Osman AMA, Al Gahtani FH, Farghali MN, Ramadan AH, Al-Momen AKM. Attitude to blood donation in Saudi Arabia. *Asian Journal of Transfusion Science*. 2011;5(2):121-126. doi:10.4103/0973-6247.83235.
10. Raghuwanshi B, Pehlajani NK, Sinha MK. Voluntary Blood Donation among Students - A Cross-Sectional Study on Knowledge and Practice vs. Attitude. *Journal of Clinical and Diagnostic Research : JCDR*. 2016;10(10):EC18-EC22. doi:10.7860/JCDR/2016/21957.8733.
11. Bostancı Da tan N, Da tan M, Kıran al N. Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Kan Bağışına Yönelik Bilgi ve Tutumları. *Kafkas J Med Sci* 2013; 3(1):27-32
12. Kaya E, Sezek F, Doğan S. Üniversite Öğrencilerinin Kan Bağışına Karşı Tutumları ve Kan Bağışında Alan Bilgilerinin Etkisinin İncelenmesi. *Journal of Arts and Sciences* 2007; 7: 97-114.
13. Tokay Arğan M. Kan Bağış Davranışını Etkileyen Faktörlerin Planlı Davranış Teorisi Çerçevesinde İncelenmesi. *ACU Sağlık Bil Derg* 2016(2):96-104